

УДК 316.336.1

Пристемський О. С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Херсонського державного аграрного університету*

Подаков Є. С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
Херсонського державного аграрного університету*

Prystemskiy Olexander

*Candidate of economics, professor,
Professor the Department of accounting and taxation
Kherson State Agricultural University*

Podakov Yevgeniy

*Candidate of economics, professor,
Professor the Department of Management of Organizations
Kherson State Agricultural University*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація. У статті запропоновано обґрунтувати та розробити модель посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства з урахуванням відповідних аспектів розвитку сільського господарства в сучасних умовах та відповідно до загальних світових тенденцій. Орієнтуючись на тенденції розвитку світового аграрного ринку та виходячи зі стану функціонування галузі в Україні, вважаємо доцільним формування стратегії посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства з орієнтацією на вирішення головних проблем, тобто формування та реалізація моделі посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства мають здійснюватися в межах відповідної концепції, запровадження якої передбачає реалізацію ключових положень діючих державних цільових програм та стратегій розвитку. Автори розглядають стратегію посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства, яка в найбільш агрегованому вигляді включає чотири найважливіші складові, а саме стратегію управління фінансовими ризиками, стратегію управління структурою капіталу, стратегію управління грошовими потоками та антикризову фінансову стратегію.

Ключові слова: модель, ефективність, стратегія, сільське господарство, фінансова безпека.

Вступ та постановка проблеми. У сучасних умовах розвиток сільського господарства повинен відбуватися відповідно до загальних світових тенденцій та враховувати трансформаційний вектор еволюції національної економіки країни, орієнтований на збереження фінансової безпеки. Відповідно, необхідно

враховувати ці аспекти під час обґрунтування та розроблення моделі посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства, формування якої передбачає адаптацію аграрної, соціально-екологічної, фінансової, інвестиційно-інноваційної та зовнішньоекономічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми фінансової безпеки сільського господарства присвячено праці багатьох як вітчизняних, так і закордонних науковців, таких як О.С. Гудзь, В.А. Шинкар, К.Ф. Черкашина, В.Я. Плаксієнко, Н.С. Танклевська, О.В. Беліков, К.В. Лозінська, О.Я. Стойко, Д.М. Черваньов, С.А. Власюк. Проблемам фінансової безпеки та забезпечення її ефективності на рівні держави присвячено низку статей та монографій. Проте аналіз робіт, опублікованих за результатами наукових розробок в цьому напрямі, доводить, що у вітчизняній науковій літературі бракує системного дослідження окремих питань, присвячених цій тематиці, зокрема вдосконаленню концептуальних засад щодо моделювання рівня фінансової безпеки розвитку сільського господарства, що буде зручним та доцільним для застосування в практиці вітчизняних бізнес-структур.

Метою статті є розгляд концептуальних засад моделювання рівня фінансової безпеки розвитку сільського господарства, їх вивчення та систематизація наукових поглядів.

Результати дослідження. Модель посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства має передбачати стратегічне управління, яке дає змогу ефективно адаптуватись до мінливого зовнішнього середовища, попереджати та нейтралізувати небажані ризики та загрози, досягати фінансових інтересів та довгострокового успіху суб'єктів господарювання сільського господарства в процесі забезпечення фінансової безпеки розвитку сільського господарства. Виходячи зі стану функціонування галузі в Україні та орієнтуючись на тенденції розвитку світового аграрного ринку, вважаємо доцільним формування стратегії посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства з орієнтацією на вирішення головних проблем. Отже, з огляду на наявний стан функціонування економічної системи країни зауважимо, що стратегія посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства в найбільш агрегованому вигляді включає чотири найважливіші складові, а саме стратегію управління фінансовими ризиками, стратегію управління структурою капіталу, стратегію управління грошовими потоками та антикризову фінансову стратегію [1, с. 23].

Перш за все акцентуємо увагу на стратегії оптимізації грошових потоків, завданням якої є забезпечення безперервності надходжень грошових коштів для посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства. Особливість функціонування сільського господарства, яка пов'язана перш за все із сезонністю надходжень прибутку та потребою його рівномірного розподілу протягом всього фінансового циклу, викликає необхідність формування стратегії посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства саме в поєднанні з усіма господарськими операціями, до яких включають постачання, реалізацію, виробництво, зберігання тощо. Модель посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства передбачає врахування можливих варіантів розвитку, прогнозування грошового потоку та кількості витрат поточного й найближчого періодів.

Управління грошовими потоками передбачає організацію цілеспрямованого впливу керуючої системи на фінансово-економічні відносини, що виникають у процесі руху грошових активів підприємства задля досягнення бажаних показників стану та розвитку. Стратегія управління грошовими потоками в нашому розумінні визначається як алгоритм вирішення встановлених завдань в рамках досягнення стратегічних цілей з огляду на наявний фінансовий стан та дійсний потенціал з урахуванням можливих змін зовнішнього й внутрішнього середовища задля форму-

вання найвищого рівня емерджентності грошового потоку в довгостроковому періоді для забезпечення економічного розвитку на умовах самофінансування та рентабельності.

Іншою складовою ефективною стратегії посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства варто назвати стратегію управління структурою капіталу, яка орієнтована на встановлення оптимального поєднання необхідних класичних та альтернативних джерел фінансування. Процес формування капіталу підприємства вимагає дотримання принципів врахування перспектив розвитку сільського господарства, забезпечення відповідності між обсягом залученого капіталу та обсягами активів підприємства сільського господарства, забезпечення оптимальної структури капіталу, мінімізації витрат під час формування капіталу з різних джерел, забезпечення високоєфективного використання капіталу в процесі функціонування підприємства [2]. Відповідно, в процесі формування стратегії посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства перш за все слід сформувати достатній обсяг капіталу для забезпечення фінансової безпеки розвитку сільського господарства; забезпечити максимальну дохідність фінансових ресурсів; забезпечити мінімізацію фінансових ризиків, пов'язаних з використанням капіталу; забезпечити постійну фінансову рівновагу в процесі посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства.

Антикризова стратегія є наступним важливим елементом загальної стратегії посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства. Нестабільність зовнішнього середовища вимагає відповідної реакції господарюючих суб'єктів сільського господарства на динаміку ринку та поведінку конкурентів, а також встановлення певного порядку дій для посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства.

Для подолання кризових явищ в системі антикризового управління виділяють такі стратегії управління ризиками, як стратегія уникнення ризику, стратегія прийняття ризику. У цьому разі керівництво підприємства свідомо йде на ризик і розвиває бізнес доти, поки збитки від наслідків, що наступили внаслідок ризиків, не приведуть до непоправних втрат. Подібна стратегія також не є оптимальною через те, що ймовірний кінцевий результат, тобто негативний прибуток, не співвідноситься з основною метою бізнесу.

Здійснюючи фінансово-економічну діяльність, господарюючі суб'єкти опиняються у складних ситуаціях, які вимагають швидкої та зваженої реакції, що не завжди може забезпечити підприємство, відповідно, в зоні ризику постає фінансова безпека всієї галузі. Отже, формування стратегії посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства має передбачати використання елементів стратегії управління фінансовими ризиками, спрямованої на подолання негативних станів. Методами, які можна ефективно використовувати для посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства, можуть бути уникнення ризику, лімітування концентрації ризику, хеджування, диверсифікація, розподіл ризику, самострахування.

Досвід управління фінансовими ризиками інших країн засвідчив, що значна роль у посиленні фінансової безпеки розвитку сільського господарства належить системі страхування, яка діє в економічній системі. Для зниження впливу ризиків у кожному конкретному випадку варто розробляти заходи попереджувального та компенсаційного характеру за критерієм «мінімум збитку» або «мінімум сукупних втрат і витрат». Формування та реалізація моделі посилення фінансової безпеки розвитку сільського

господарства мають здійснюватися в межах відповідної концепції, запровадження якої передбачає реалізацію ключових положень діючих державних цільових програм та стратегій розвитку, зокрема стратегії сталого розвитку «Україна 2020». Вважаємо, що Концепція фінансової безпеки розвитку сільського господарства (далі – Концепція) повинна бути спрямована на активізацію наявного фінансового потенціалу країни та потенціалу фінансової безпеки сільського господарства, включати механізми ефективного використання фінансових ресурсів для забезпечення розвитку сільського господарства та управління фінансовою безпекою. Концепція фінансової безпеки розвитку сільського господарства визначає пріоритети аграрної, фінансової, інвестиційно-інноваційної, зовнішньоекономічної та соціально-екологічної політики країни, спрямованої на досягнення найбільш оптимальних умов для ефективного функціонування, забезпечення платоспроможності та незалежності господарюючих суб'єктів сільського господарства, виробництва конкурентоздатної продукції, посилення позиції країни на міжнародному ринку та задоволення потреб населення. Метою запровадження Концепції є посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства, забезпечення стабільності, дієвості та ефективності функціонування галузі, конкурентоздатності продукції на світовому ринку, доступність продуктів харчування для населення країни та гарантування продовольчої безпеки.

Доведено, що модель посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства має базуватись на механізмі формування фінансової безпеки, який націлений перш за все на забезпечення таких елементів, як фінансова самодостатність, фінансова стійкість, фінансова надійність, фінансова незалежність. Вважаємо, що для вирішення цих аспектів необхідно встановити алгоритм фінансового забезпечення, який дасть змогу забезпечити безперервне надходження фінансових ресурсів. В сучасних умовах для фінансування сільського господарства використовують класичні джерела ресурсів, а саме власні кошти господарюючих суб'єктів, кредитні та інвестиційні фінансові ресурси.

Перш за все варто зазначити, що наявний стан нестабільного функціонування господарюючих суб'єктів аграрного сектору спричинює високу ризикованість для їх фінансування через банківські кредитні механізми, що приводить до непомірно високих відсоткових ставок за кредитними ресурсами. Відповідно, фінансова безпека розвитку сільського господарства погіршується через збільшення кінцевої вартості фінансових ресурсів, які використовуватимуться у виробничих процесів.

Аналіз інших можливих джерел фінансування для посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства виявив, що високу ефективність мають такі інструменти, як акредитиви, банківські гарантії, овердрафт, товарний кредит і торгове фінансування, бартерні операції, кредити в іноземній валюті від нерезидентів, лізинг. Найбільш прийнятним для сільського господарства, на нашу думку, є лізинг, який дає змогу врахувати особливості господарської діяльності галузі [3]. Натомість перспективи використання ІРО та венчурного фінансування відзначаються високою ефективністю.

Розвиток сільського господарства в контексті посилення його фінансової безпеки орієнтований на інноваційний шлях еволюції, який має залучати перспективні фінансові ресурси. Нерозвиненість вітчизняного ринку та загострення конкурентної боротьби стимулюють використання з цією метою саме венчурний капітал. Вважається, що використання венчурного капіталу притаманне

високо інноваційним проектам, для яких характерні ризикованість та непередбачуваність отриманого результату діяльності. Однак якісний та ефективний розвиток сільського господарства неможливий без перспективних наукових впроваджень, сучасних інноваційних розробок та забезпечення конкурентоздатності виготовленої продукції, тому саме залучення венчурного капіталу в діяльність господарюючих суб'єктів сільського господарства дасть змогу вирішити одразу декілька проблемних питань галузі, а саме оптимізацію структури капіталу та інноваційний конкурентоздатний розвиток сільського господарства, що посилює фінансову безпеку розвитку сільського господарства.

Останнім часом розвиток венчурної діяльності надав новий поштовх розробленню та впровадженню нових технологій, збільшенню національного наукового потенціалу. В Європі співвідношення венчурного капіталу та капіталу прямих інвестицій становить 1:1, тоді як у США це відношення близько до 1:5. Якщо порівняти часткові значення, то у загальному обсязі європейських прямих інвестицій вкладення в ранні стадії становлять 7,4% проти 5% у США, у стадію розширення – 35% проти 16%, у пізні стадії – 8% проти 4,4% [4]. Питання сутності венчурної діяльності та механізм створення умов для її розвитку перебуває в центрі уваги економічної теорії. Найбільшого поширення отримали такі механізми фінансування через венчурні фонди, як “bridge financing”, “management buy-out”, “management buy-in”, “turnaround”, “replacement”, “replacement capital” [5].

Посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства має відбуватися в рамках зазначеної моделі через резерви посилення, які об'єднані за елементним складом (безпека державного захисту, боргова безпека сільського господарства, безпека фінансової платоспроможності, безпека фінансової незалежності, банківська безпека, безпека зовнішньоекономічної діяльності та безпека небанківського фінансового ринку) та відповідно до моделі управління фінансовою безпекою розвитку сільського господарства.

Зважаючи на сучасний стан економіки країни, вважаємо, що посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства може відбуватися за двома сценаріями, а саме інерційним сценарієм (відзеркалює наявні тенденції розвитку країни та сільського господарства) та сценарієм посилення фінансової безпеки відповідно до розробленої моделі [6].

Посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства за інерційним сценарієм відбуватиметься відповідно до наявної динаміки трансформації економічної системи країни, тому середня заробітна плата протягом 2018–2022 рр. збільшиться на 51,8%, або на 4 тис. грн., досягнувши 11,8 тис. грн. Прибуток на душу населення матиме позитивну динаміку та зросте до 3,1 тис. дол. США, або на 41%. Відбудеться також зміцнення національної валюти до курсу 27,1 грн. за дол. США. Збільшуватиметься виробництво валової продукції сільського господарства на 100 га сільськогосподарських угідь на 16,2%, а на одну особу – на 19,9% [7].

Запровадження в дію моделі посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства дасть змогу покращити якісний розвиток сільського господарства та економічної системи країни. Завдяки використанню засад моделі та запровадженню Концепції посилення фінансової безпеки зростуть показники розвитку економіки, а саме вартість національної грошової одиниці зміцниться від значення 27,8 грн. дол. США; збільшиться середня заробітна плата та ВВП на душу населення, що зростуть

у два рази (до 16,9 тис. грн. та 3,1 тис. дол. США відповідно); державний та гарантований державою борг зменшиться на 610 млрд. грн і становитиме 590 млрд. грн. [8].

Висновки. Таким чином, орієнтуючись на вищезазначене, вважаємо, що моделю посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства завдяки запровадженню відповідних резервів та моделі управління, використанню

запропонованої стратегії сприятиме підвищенню фінансової ефективності діяльності сільського господарства, фінансовій незалежності сільськогосподарських підприємств, стабільності розвитку галузі, зміцненню конкурентоздатності сільського господарства країни, забезпеченню продовольчої безпеки, зростанню добробуту нації, посиленню зовнішньоекономічних зв'язків тощо.

Список використаних джерел:

1. Барашьян В.Ю., Верещага С.В. Системный подход к разработке стратегии обеспечения финансовой безопасности предприятия. *Теоретические и прикладные аспекты современной науки*. 2014. № 5. С. 20–24.
2. Дем'яненко М.Я., Зуєва О.І. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 190 с.
3. Пристемський О.С. Аналіз індикаторів фінансової безпеки розвитку сільськогосподарського підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2017. С. 80–83.
4. Богомолов В.А. и др. Экономическая безопасность : учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Экономика и управление». 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. 295 с.
5. Романішин О.В. Венчурне фінансування інноваційних підприємств: наукові записки. Київ : Києво-Могилянська академія, 2001. Т. 19. Ч. 2. С. 351–356.
6. Пристемський О.С., Танклевська Н.С. Основні принципи формування та забезпечення фінансової безпеки підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. Спецвипуск. С. 41–46.
7. Пристемський О.С. Фінансове забезпечення розвитку сільського господарства як фактор його фінансової безпеки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2017. С. 18–21.
8. Танклевська Н.С., Пристемський О.С. Резерви посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства. *Бізнес-Інформ*. 2017. С. 274–280.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МОДЕЛЮВАННЯ УРОВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗОПАСНОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ХОЗЯЙСТВА

Анотація. В статтю пропонується обґрунтувати та розробити модель посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства з урахуванням відповідних аспектів розвитку сільського господарства в сучасних умовах і в відповідності з загальними світовими тенденціями. Орієнтуючись на тенденції розвитку світового аграрного ринку і виходячи з стану функціонування галузі в Україні, вважаємо цілорозумним формування стратегії посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства з орієнтацією на рішення головних проблем, тобто формування і реалізація моделі посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства повинні здійснюватися в рамках відповідної концепції, впровадження якої передбачає реалізацію ключових положень діючих державних цільових програм і стратегій розвитку. Автори розглядають стратегію посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства, яка в найбільш агрегированому вигляді включає чотири найважливіші складові частини, а саме стратегію управління фінансовими ризиками, стратегію управління структурою капіталу, стратегію управління грошовими потоками і антикризову фінансову стратегію.

Ключові слова: модель, ефективність, стратегія, сільське господарство, фінансова безпека.

CONCEPTUAL PRINCIPLES TO MODELING THE FINANCIAL SAFETY LEVEL OF AGRICULTURAL AGRICULTURE

Summary. The development of agriculture in modern conditions should take place in accordance with the general world trends and take into account the transformational vector of the evolution of the national economy, aimed at preserving financial security. Accordingly, these aspects need to be taken into account when substantiating and developing a model for strengthening the financial security of agricultural development. Proceeding from the state of functioning of the industry in Ukraine and focusing on the tendencies of the development of the world agricultural market, it is advisable to formulate a strategy for strengthening the financial security of agricultural development with a focus on solving the main problems. The strategy of strengthening the financial security of agricultural development in the most aggregated form includes four main components, namely: the strategy of financial risk management; strategy of capital structure management; cash flow management strategy and anti-crisis financial strategy. To overcome the crisis phenomena in the system of crisis management allocate the following strategies for risk management: avoidance strategy; risk taking strategy. The methods that can be effectively used to enhance the financial security of agricultural development can be: risk aversion, limiting risk concentration, hedging, diversification, risk sharing, and self-insurance. Significant role in strengthening the financial security of agricultural development belongs to the insurance system operating in the economic system. In order to reduce the impact of risks in each particular case, it is necessary to develop preventive and compensatory measures on the criterion of "minimum damage" or "minimum of total losses and costs". Formation and implementation of a model for strengthening the financial security of agricultural development should be carried out within the framework of the corresponding concept, the introduction of which involves the implementation of key provisions of existing state target programs and development strategies. It is advisable to develop the Concept in accordance with the use of tools and methodological approaches to strategic planning. The model for strengthening the financial security of agricultural development should be based on the mechanism of financial security formation. The development of agriculture in the context of strengthening its financial security is oriented towards an innovative way of evolution, which should attract promising financial resources. The underdevelopment of the domestic market and the intensification of the competitive struggle stimulate the use of venture capital for this purpose. Strengthening the financial security of agricultural development can take place in two scenarios: an inertial scenario and a scenario for increasing financial security.

Key words: model, efficiency, strategy, rural economy, financial security.